

mgr lic. Ewelina Dębska OV

UKSW

Warszawa

**Wartość nadziei w kontekście wyzwań współczesności -
- aktualności przesłania adhortacji bł. Jan Pawła II
"Ecclesia in Europa"**

Wstęp

W kontekście przygotowań do kanonizacji bł. Jana Pawła II uzasadnionym wydaje się sięgnięcie do Jego nauczania. Celem tego artykułu jest przedstawienie wybranych wątków adhortacji *Ecclesia in Europa* i zachęta do ponownej lektury całości dokumentu, jako tekstu, który może pomóc przyjąć prawdziwie chrześcijańską perspektywę w interpretowaniu zachodzących obecnie w Polsce i Europie przemian społeczno-kulturowych.

Dokument nawiązuje wyraźnie do wcześniejszego nauczania Magisterium Kościoła i piśmiennictwa papieży, ale jednocześnie ukazuje odczytane w proroczy sposób przez Ojców Synodu i bł. Jana Pawła II znaki obecnego czasu. Przesłanie adhortacji *Ecclesia in Europa* pomimo dziesięciu lat od publikacji nie straciło na aktualności a kompozycja tekstu, nawiązująca do symboliki apokaliptycznej, wciąż motywuje do refleksji nad naszym eschatologicznym przeznaczeniem.

1. Okoliczności powstania *Ecclesia in Europa*

Posynodalna Adhortacja apostolska *Ecclesia in Europa* została ogłoszona 28 czerwca 2003 roku. Jan Paweł II dzieli się w niej owocami pracy Drugiego Zgromadzenia Specjalnego Synodu Biskupów poświęconego Europie, które odbywało się w 1999 roku od 1 do 23 października. Był to ostatni z serii Synodów omawiających sytuację Kościołów na poszczególnych kontynentach, jakie obradowały w ramach przygotowań do Jubileuszu Roku 2000 i drugi z kolei Synod poświęcony Europie. Pierwsze Zgromadzenie Specjalne Synodu Biskupów poświęcone Europie odbyło się w roku 1991, jak zaznacza Papież- *wkrótce po upadku murów* (EE 2) i rozważało temat: *Abyśmy byli świadkami Chrystusa, który nas wyzwolił*. Podkreślono wtedy pilną potrzebę nowej ewangelizacji oraz wskazano na konieczność kształtowania przyszłości Europy w spotkaniu z Osobą i orędziem Jezusa Chrystusa. Wiodącym tematem obrad Drugiego Zgromadzenia Synodu Biskupów poświęconego Europie była nadzieja. W tej perspektywie

starano się odczytać i zinterpretować aktualną sytuację Kościoła, dostrzegając jej blaski i cienie oraz zdając sobie sprawę z poważnej niepewności na płaszczyźnie kulturalnej, antropologicznej, etycznej i duchowej, cechującej rzeczywistość Kontynentu. Celem było określenie zadań, jakie stają przed Kościołem u progu trzeciego tysiąclecia i znalezienie na wzrastającą potrzebę nadziei odpowiedzi, która byłaby zakorzeniona w tajemnicy Chrystusa i tajemnicy Trójcy Świętej (EE 3,4; Drażek, 1999).

2. Nadzieja, czas i pełnia czasu

O nadziei mówi się w odniesieniu do różnych dziedzin ludzkiego życia. Jej znaczenie w wymiarze jednostkowym i społecznym jest opisywane w ramach rozważań psychologicznych, teologicznych, etycznych i historiograficznych. Potocznie rozumiemy przez nią oczekiwanie na zaistnienie takiego pożądanego stanu rzeczy, jaki jest zależny od cech ludzi, między innymi od ich wytrwałości, przekonania o własnej skuteczności. O nadziei mówi się też w związku z oczekiwaniem chcianych zdarzeń, które są przewidywane na gruncie wiedzy naukowej, rozwoju techniki. Można mówić o nadziejach ludzi, którzy w swoim życiu ograniczają się tylko do tego, co doczesne, pozostając obojętnymi religijnie lub deklarując się jako ludzie niewierzący (św. Paweł określa ich jednak wprost ludźmi bez nadziei - 1 Tes 4, 13) i o nadziei ludzi wiary religijnej.

Swoiste doświadczenie czasu, jakie niesie ze sobą nadzieja, to przede wszystkim perspektywa jakiejś przyszłości, w której spodziewamy się dobra. Przeszłość i terażniejszość nie pozostają jednak dla niej bez znaczenia.

Stwierdzenie, że życie ludzkie nie jest możliwe bez nadziei, czyni Jan Paweł II kluczowym założeniem swoich rozważań: *Żadna istota ludzka nie może żyć bez perspektyw na przyszłość* (EE 11. Goldbruner 1970). Pytanie o nadzieję jest pytaniem o człowieka: nie chodzi o nadzieję dla niej samej, ale o pragnienie szczęścia, którego ludzkie serce nie przestaje odczuwać w swej głębi (EE 10. KKK 1818). Nadzieja jawi się zatem jako wartość antropologiczna. Przez antropologię rozumiemy tu zespół nauk o człowieku, a więc zarówno refleksję przyrodniczą, kulturową - na gruncie nauk humanistycznych i społecznych, jak również filozoficzną - rozpatrującą istotę, strukturę, sposób i racje istnienia, pozycję w świecie i sens życia bytu ludzkiego jako swoistej całości oraz teologiczną - bazującą na przesłaniu Bożego Objawienia (Stępień, 1995). Nadzieja jest antropologiczną wartością, niezależnie od ludzkiej decyzji otwarcia się na transcendencję, chociaż dopiero w takim otwarciu nabiera swoistego charakteru trwałości (Cieszkowski 2003). Stanowi podstawę istnienia człowieka jako osoby.

W nadziei człowiek staje się sobą, w niej spełnia się jego absolutna przyszłość, którą jest życie w Bogu (Góralczyk, 2004).

Ponieważ człowiek bez nadziei nie może żyć, dlatego szuka jej źródła, motywu dla którego jego egzystencja nabrałaby sensu. Nadzieja bywa stłumiona lub ograniczona w swych horyzontach i niezaspokojona z racji budowania jej na nietrwałym fundamencie. *Często ten, kto potrzebuje nadziei, wierzy, że można zaspokoić tę potrzebę przelotnie i nietrwale* - czytamy w Adhortacji (EE 10).

Papież w rozważaniu o kryzysie nadziei koncentruje się na tajemnicy człowieczeństwa. Od samego początku pontyfikatu i programowej encykliki *Redemptor hominis*, Jego nauczanie stoi na gruncie personalizmu chrześcijańskiego, w którym godność osoby ludzkiej jako istoty rozumnej i wolnej, stworzonej na obraz Boga - Miłości i odkupionej przez Chrystusa jest w centrum refleksji (Jan Paweł II, 1979. Bogutka, 2003. Dziwisz 2007). Antropologia, która zapomina o Bogu jest złudnym źródłem nadziei człowieka - zmierza w konsekwencji do zakwestionowania godności osoby ludzkiej. Myślenie, które idzie w tym kierunku, prowadzi do *rozwoju nihilizmu na polu filozofii, relatywizmu na polu teorii poznania i moralności, pragmatyzmu i nawet cynicznego hedonizmu w strukturze życia codziennego. Zagubienie prawdy o pochodzeniu człowieka od Boga powoduje zawalenie się fundamentu niezbywalnych praw człowieka i prowadzi do kultury śmierci* (EE 9).

Nadzieja łączy teraźniejszość z przyszłością, a w sytuacji trudności chwili obecnej, zwraca się ku przeszłości i stawia pytania o zakorzenione w niej jej podstawy. W takim kluczu wydaje się prowadzić swoje rozważania Jan Paweł II (EE 3-5, 12, 19, 21, 24, 58, 60, 87, 106, 108, 109, 112, 116, 120.). Patrzy on na ludzkie dzieje *z głęboką ufnością, wypływającą z wiary w Zmartwychwstałego, który jest obecny i działa w historii* (EE 5), dlatego dostrzega *pośród sprzeczności historii obecność Ducha Bożego, który odnawia oblicze ziemi* (EE 12-17).

Nie analizujemy tutaj szczegółowo znaków nadziei, jakie dostrzega Papież w życiu Kościoła. Niewątpliwie jest to zagadnienie warte dogłębnej pastoralnej refleksji. Janowi Pawłowi II zależy na tym, aby podobnie jak wspólnoty chrześcijańskie, do których adresowana była Apokalipsa, również Kościół w Europie na początku trzeciego tysiąclecia, potrafił interpretować i przeżywać swój udział w historii *w świetle ostatecznego zwycięstwa Baranka złożonego w ofierze i zmartwychwstałego* (EE 5; Benedykt XVI, 2007).

Przesłanie Papieża Polaka, wskazujące na Jezusa Chrystusa jako na jedyne niewyczerpalne źródło nadziei człowieka, zrodziło się z głębokiego zrozumienia sytuacji człowieka i Kościoła w chwili obecnej. Zdaniem Błogosławionego na aktualną sytuację kulturową Europy trzeba spojrzeć

krytycznie, ale ze spokojem i *poddać ocenie nowe tendencje, ważniejsze fakty i sytuacje naszych czasów w świetle centralnego miejsca Chrystusa i chrześcijańskiej antropologii. Chrystus ukazuje nam, że prawdziwy sens życia człowieka nie zamyka się w horyzoncie doczesności, ale otwiera się na wieczność* (EE 58). W książce *Przekroczyć próg nadziei* pisał: *Gaudium et spes, luctus et angor hominum huius temporis - radość i nadzieja a zarazem smutek i trwoga ludzi współczesnych (są to początkowe słowa ostatniego dokumentu Soboru Watykańskiego II, Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym) są przedmiotem modlitwy Papieża. (...) Papież jak każdy chrześcijanin, musi mieć szczególnie wyostrzoną świadomość tych zagrożeń, którym poddane jest życie człowieka w świecie i jego doczesna przyszłość, a także jego przyszłość ostateczna, wieczna, eschatologiczna. Jednakże świadomość tych zagrożeń nie rodzi pesymizmu, tylko mobilizuje do zmagania się o zwycięstwo dobra w każdym wymiarze* (Jan Paweł II, 1994, s. 36, 38).

Godny zauważenia od strony formy obrazowania jest fakt, że Papież, kierując do mieszkańców Starego Kontynentu tak charakterystyczne dla swego pontyfikatu słowa nadziei: *Nie lękaj się! Bądź ufna! Bądź pewna!* - dokonuje w analizowanym Dokumencie wyraznej personifikacji Europy: ma ona *chrześcijańską duszę*, próbuje się jej *zmienić oblicze*, ona sama *utraciła pamięć* może jednak być *na powrót sobą*, *odkryć na nowo swe źródła*, jeśli *nie będzie się poddawać zniechęceniu* i nie pozwoli, by *slabły jej ręce*. Wydaje się, że Papież chce przez to powiedzieć, iż nadzieja w postawie człowieka jest najpierw zaangażowaniem w proces odnajdywania siebie samego, powrotu do samego siebie, świadomego i odpowiedzialnego kształtowania człowieczeństwa, zanim stanie się odkryciem zbawczej obecności Chrystusa. Jeśli człowiek na tę drogę nie wkroczy, wówczas poddaje się pokusie ucieczki od siebie w jakieś iluzoryczne niebo, albo rezygnuje z siebie w piekle rozpacz, albo też próbuje budować dla siebie raj na ziemi (EE 121. Benedykt XVI, 2005. EE 7. EE 120. Krokos, 2003. Nagórny, 2003).

Nadzieja, będąc oczekiwaniem na pożądany stan rzeczy, stanowi motyw działań skierowanych ku określonym celom. Przekonanie o możliwości osiągnięcia dobra, które jawi się jako godne pragnienia, motywuje do twórczego zaangażowania w doczesność dla kształtowania pożądanej przyszłości (Herbut, 1997). Współczesnego człowieka, według *Ecclesia in Europa*, cechuje postawa wręcz przeciwna do wyżej przedstawionej. Papież pisze, że obraz jutra jest często bezbarwny a przyszłości bardziej się boimy niż pragniemy. To niepokojące zjawisko jest związane, zdaniem Jana Pawła II, z wspomnianą wyżej utratą chrześcijańskiej pamięci. Pozytywne zwrócenie się ku przyszłości jest możliwe

o tyle, o ile istnieje doświadczenie przeszłości, w której odnaleźć można motywy dla nadziei. (M. McKeever, 2004). Papież wyraził to w stwierdzeniu, że dziedzictwo przeszłości jest *programem na przyszłość* (EE 120). Wezwał też do podjęcia wysiłku, by *nauczyć się znów kształtować swoją przyszłość w spotkaniu z Osobą i orędziem Jezusa Chrystusa* (EE 8. EE 2.).

Prawdziwa i trwała nadzieja ma wymiar osobowej relacji, więzi, przywiązania, jest wzajemnym przystosowaniem się do siebie osób oddziałujących na siebie dobrem. Jest jednocześnie darem i zadaniem, łaską i uzdolnieniem do tego, by człowiek odpowiedzialnie zmierzał ku ostatecznemu spełnieniu w Bogu (EE 4. Synod Biskupów, 1999. Gogacz, 1985. Mastej, 2004).

Wydaje się, że dla Papieża szczególnie ważne są dwa aspekty, w jakich kreśli przed nami zagrożenia dla nadziei i znaki nadziei we współczesnej Europie: to opisana wyżej nadzieja w wymiarze czasowym (spodziewanie się dobra w przyszłości zakorzenione jest we wcześniejszych doświadczeniach i związane z obecną sytuacją) oraz związek nadziei człowieka (lub jej kryzysu) z wyznawanymi przez niego wartościami, szczególnie wartością życia i rodziny jako sanktuarium życia.

3. Nadzieja a wartości

Wartości chrześcijańskie, które nadały kształt Europie, a które na kontynencie należy uznać i odzyskać z twórczą wiernością, streszcza Papież jako głoszenie transcendentnej godności osoby ludzkiej, wartości rozumu, wolności, demokracji, państwa prawa i rozdziału między polityką a religią. Nawiazując do początkowych słów Konstytucji *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II, Papież Polak wzywa Kościół Chrystusowy w Europie, aby radości i nadzieje, smutki i niepokoje dzisiejszych Europejczyków, przede wszystkim ubogich i cierpiących były przedmiotem jego troski tak, aby nic z tego, co autentycznie ludzkie nie pozostawało bez echa w sercu Kościoła, bo chrześcijanin, który żyje nadzieją Królestwa niebieskiego nie może być obojętny wobec obecnej rzeczywistości (EE 108,109, 104, 97. KDK 1, 57).

W *Ecclesia in Europa* jesteśmy wezwani do wiary, która pozwoliłaby na odważną konfrontację ze współczesną kulturą oraz skuteczne opieranie się jej pokusom, na oddziaływanie na środowiska kulturalne, gospodarcze społeczne i polityczne, na ukazywanie, że komunia między członkami Kościoła katolickiego z innymi chrześcijanami jest silniejsza od wszelkich więzi etnicznych, na przekazywanie wiary nowym pokoleniom, budowanie kultury chrześcijańskiej, która byłaby zdolna ewangelizować szeroko pojętą kulturę, w której żyjemy (EE 50).

Błogosławiony Jan Paweł II przypomina, że przed Kościołem w Europie stoi wyzwanie świadczenia o miłości Boga do człowieka, która objawiła się w Chrystusie, gdyż *każdy człowiek, który kocha i jest kochany przeżywa doświadczenie rodzące nadzieję* (EE 84). W refleksji nad własnym istnieniem wspólnoty chrześcijańskiej winno uznać, że są darem, którym Bóg wzbogaca ludy żyjące na naszym kontynencie. Ojciec Święty zachęca do nieustannego otwierania się z ufnością na Chrystusa, aby styl życia chrześcijan pozwolił odkryć mieszkańcom Europy, że Chrystus jest przyszłością człowieka i „nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni” (Dz 4, 12. EE 20).

Kościół daje świadectwo o miłości Boga i nadziei zbawienia w Jezusie Chrystusie wtedy, kiedy jest *znakiem miłości przeżywanej* (Synod Biskupów, 1999), kiedy *przeżywa głęboko Ewangelię miłości* (EE 85). Zaangażowanie wierzących w Chrystusa w świecie winno być *służbą Ewangelii nadziei* (EE 83); trafną syntezę tej służby stanowi apel do wszystkich chrześcijan Europy, by *żyć czynną miłością* (EE 104. Synod Biskupów, 1999).

Chrześcijańskie orędzie nadziei zbawienia człowieka jest zarazem orędziem na rzecz godności, wyjątkowości i niepowtarzalności ludzkiego życia. Tworzenie kultury życia jest koniecznością, gdyż liczne przejawy braku nadziei w Europie wyrażają się w wykroczeniach przeciwko niemu. Jan Paweł II wskazuje przede wszystkim na szerzenie się aborcji, zamach na życie jakim jest niewłaściwe stosowanie prenatalnych technik diagnostycznych, zabiegi dokonywane na embrionach ludzkich. Zauważa zjawisko zamaskowanej czy też dokonywanej jawnie i zalegalizowanej eutanazji. W tak nakreślonej sytuacji Papież wzywa Kościół do tego, by budować nową kulturę życia, promować jego wartość tak, by Europa była miejscem, *gdzie uznaje się niezrównaną godność każdej osoby ludzkiej* (EE 95-96).

3.1. Wartość życia i rodziny

Miejscem, w którym życie, jako szczególna wartość i dar Boży, może być we właściwy sposób przyjęte, chronione i może się rozwijać w odpowiednich warunkach jest rodzina - sanktuarium życia (EE 94). Troskę o małżeństwo i rodzinę nazywa Ojciec Święty *palącą koniecznością* jaka staje przed Kościołem, który przez posługę miłości chce służyć nadziei. To pilne zadanie wynika z misji ewangelizacyjnej, jaka została Kościołowi powierzona przez Chrystusa i winno być realizowane we wszystkich formach życia i działalności eklezyjalnej wspólnoty (EE 90). Liczne czynniki kulturowe, społeczne i polityczne godzą w prawdę i

godność osoby ludzkiej, poddają w wątpliwość samą idee rodziny, przyczyniając się do jej kryzysu (EE 8).

Sytuację tego kryzysu kreśli Papież w słowach: *Wartość nierozzerwalności małżeństwa jest coraz bardziej lekceważona; żąda się prawnego uznania związków faktycznych oraz zrównania ich z prawomocnym małżeństwem; próbuje się akceptować wzorce związku dwóch osób, w których różnica płci nie odgrywa istotnej roli* (EE90). Kościół w takiej sytuacji powinien z nową mocą wskazywać na wartość i znaczenie małżeństwa i rodziny w Bożym planie zbawienia (FC 11). Rodzina, jako głęboka wspólnota życia i miłości (KDK 48), jest wyrazem woli Boga. Prawda ta domaga się - pisze Ojciec Święty - *stanowczego potwierdzenia* (EE 90. Bajda, 2003).

Przedmiotem troski chrześcijan winno być szerzenie prawdy o godności rodziny jako domowego Kościoła i o udziale w jego posłannictwie oraz w życiu społeczeństwa. Na rodzinie, która jest żywym obrazem Bożej miłości, spoczywa szczególna misja objawiania i przekazywania tej miłości światu. Rodzina jest pierwszym miejscem kształtowania osoby i życia społecznego, uczy nawiązywania relacji społecznych i przeżywania ich w miłości i solidarności. (EE 90. Kułaczkowski, 2004, EE 94, FC 17, ChL 40)

Szczególną pomoc - apeluje Papież Polak - Kościół powinien świadczyć tym, którzy znajdują się w trudnych sytuacjach, jak samotne matki, opuszczone dzieci oraz małżonkowie żyjący w separacji, czy rozwiedzeni. Takie doświadczenia dla wielu rodzin są powodem utraty nadziei, Kościół powinien podchodzić do nich z macierzyńską dobrocią i świadectwem miłosierdzia. Zadanie jakie staje przed nami, dotyczy również duszpasterskiego wsparcia w codziennej egzystencji licznych rodzin, będących widzialnymi świadkami obecności Jezusa, który im towarzyszy i wspiera ich darem swego Ducha. Duszpasterstwo rodzin jawi się jako wyzwanie dla każdej kościelnej wspólnoty. Powinno ono wspomagać i wspierać rodziny, aby mogły odgrywać należną sobie pierwszoplanową rolę w Kościele i w społeczeństwie (EE 91-94).

Kluczowe znaczenie ma wychowanie młodych i narzeczonych do miłości przez przygotowanie do zawarcia sakramentu małżeństwa (tamże). Wiąże się ono bezpośrednio z odnową duszpasterstwa młodzieżowego, do której wzywa Papież w innym miejscu dokumentu, gdy mówi o *wychowaniu młodych do wiary*. (EE 61-62. Rusiecki, 2004. Maiorano 2004). Czytamy, że Kościół w Europie patrząc w przyszłość powinien temu zadaniu poświęcać coraz większą uwagę: *musimy spotkać się z umysłami, sercami, osobowościami młodych, by dać im rzetelną formację ludzką i chrześcijańską* (EE 61). Młodzież odgrywa niezastąpioną rolę w głoszeniu orędzia nadziei i prawdy o tym, że Chrystus jest odpowiedzią na

fundamentalne pytania ludzkiego serca (Pokrywka, 2003). Ojciec Święty wymienia różnorodne postawy, dostrzegalne łatwo przy okazji wydarzeń, w których uczestniczy wielu młodych. Zauważa mniej lub bardziej świadomy głód Boga, *utajoną wiarę, która chce się oczyścić i pójść za Panem*, również gotowość do kontynuacji rozpoczętej duchowej drogi, potrzebę wspólnoty i dzielenia się wiarą (EE 61). Młodość to czas szukania odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące życia i projektu, według którego to życie należy budować (Jan Paweł II, 1994).

Wielu jednak młodych nie znajduje dziś odpowiedzi na pytanie, po co żyć? Często nawet nie stawia sobie tego typu pytań, a osobistych wyborów dokonuje pod naciskiem rosnącego zalewu informacji przekazywanych przez media. Dlatego przed Kościołem staje zadanie poświęcenia szczególnej uwagi środkom przekazu i włączenie się w ich działanie, by zapewnić poszanowanie prawdy informacji i godności osoby ludzkiej (EE 63. Pokrywka, 2003). Aby młodzi ludzie stali się pierwszoplanowymi uczestnikami budowy społeczeństwa i dzieła ewangelizacji należałoby nadać duszpasterstwu młodzieżowemu odpowiedni kształt: stwarzać okazje do spotkań, z cierpliwością wsłuchiwać się w pytania młodych ludzi, umożliwiać wzajemne słuchanie i modlitwę. Papież wzywa do odwagi w stawianiu młodym wymagań co do ich duchowego rozwoju: *Należy wskazywać im drogę świętości, zachęcając ich do wiążących wyborów w naśladowaniu Jezusa w czym umocni ich intensywne życie sakramentalne* (EE 62). Pozwoli im to odeprzeć pokusy takiej kultury, która im często proponuje wartości jedynie przelotne czy wprost przeciwne Ewangelii; będą zdolni we wszystkich dziedzinach życia, również w rozrywce i relaksie, ukazywać chrześcijański sposób myślenia. Młodzi są według bł. Jan Pawła II prawdziwą nadzieją Kościoła i świata, znakiem Ducha Świętego wzbudzającego nowe siły (Jan Paweł II, 2000).

4. Apokalipsa - klucz do odczytywania teraźniejszości w perspektywie nadziei

Jan Paweł II nazywa Apokalipsę przewodnikiem w głoszeniu Europie orędzia nadziei i komponuje treść adhortacji *Ecclesia in Europa* w oparciu o tę Księgę. Prorocze Objawienie, w którym są obecne, osiągając pełnię realizacji, niemal wszystkie etapy dziejów zbawienia, ukazuje wspólnocie wierzących głęboki, ukryty sens wydarzeń (Jankowski, 1985). Papież Polak pisze: *Apokalipsa zawiera słowo skierowane do wspólnot chrześcijańskich, aby umiały interpretować i przeżywać swój udział w historii, z wynikającymi z tego*

pytaniami i troskami, w świetle ostatecznego zwycięstwa Baranka złożonego w ofierze i zmartwychwstałego - czytamy. Jednocześnie jest to słowo, które zobowiązuje, by żyć odrzucając stale powracającą pokusę budowania miasta ludzi bez Boga czy wprost przeciw Niemu. Gdyby do tego doszło, ludzka społeczność wcześniej czy później doznałaby ostatecznej klęski (EE 5).

Pisma świętego Jana, chociaż nie mówią wprost o nadziei jako takiej (termin *nadzieja* spotyka się tylko raz w przytaczanym wyżej 1 J 3, 2-3), wyrażają jej rzeczywistość na wiele różnych sposobów - wszędzie tam, gdzie ukazują zwycięską moc miłości Chrystusa nad grzechem i śmiercią, są wyrazem wizji życia pełnego nadziei odniesionej do Zbawiciela. Dlatego apokalipsa, odsłaniająca ostateczny tryumf Chrystusa nad złem, może być w całości nazwana księgą nadziei, najpełniej ukazuje ona końcowe transpozycje realizacji Bożych obietnic dobra, którego oczekujemy (Nagórny, 1992. Ehrlich, 1996. Tronina, 1996). Apokalipsa jest swoistą syntezą całej Biblii, dlatego jej przesłanie nadziei można prawidłowo odczytać jedynie w kontekście całego Objawienia biblijnego. Dodatkowa trudność interpretacji wynika z symbolicznego języka, w którym św. Jan próbuje przekazać doświadczenie Boskiej rzeczywistości, pełnej obietnic wiecznego szczęścia (Ehrlich, 1996). Odczytanie głębokiego sensu Apokalipsy jest możliwe jedynie w świetle prawdy o Jezusie Chrystusie, który jest *Pierwszym i Ostatnim i Żyjącym* (Ap 1, 17 -18; EE 6). Święty Jan Apostoł, ucząc o niezmiennych prawach Bożego działania w historii, wskazuje jak dawne dzieła Boga zmierzają ku ostatecznemu zbawczemu wydarzeniu w Chrystusie (Tronina, 1996).

Na pierwszych stronach Biblii czytamy o stworzeniu świata, ostatnie strony ukazują, że Bóg wszystko, co stworzył czyni nowym przez zbawcze dzieło Wcielonego Słowa (Rdz 1, 4. 10-31; Ap 21, 1; 2 Kor 5, 17. Szamot, 2000. Saoût, 2005).

Zmartwychwstały Baranek już tryumfuje w niebie, lecz Kościół pielgrzymujący - Jego Oblubienica, toczy jeszcze walkę z mocami ciemności. Rozgrywa się swoisty dramat chrześcijańskiej nadziei w jej zmaganiu z historią (X. Leon-Dufour, 1973). W niedalekiej przyszłości objawi się panowanie Chrystusa na ziemi (Por. Ap 19, 11-21; Collins, 2001), zło zostanie definitywnie pokonane. Z paruzją rozpocznie się nowy okres dla świata i dla ludzkości (Ap 21-22. Moran, 1994). Z Księgi Apokalipsy św. Jana płynie zatem wezwanie do spoglądania na ludzkie dzieje z głęboką ufnością, w perspektywie nadziei, której źródłem jest Zmartwychwstały Pan. To samo wezwanie skierował i chyba można powiedzieć, że wciąż kieruje do wspólnot chrześcijańskich w Europie bł. Jan Paweł II apelując, by Kościół *Ewangelię nadziei* głosił, celebrował i jej służył

i aby orędzie chrześcijańskiej nadziei było wiodącą perspektywą szeroko rozumianej działalności misyjnej w trzecim tysiącleciu (EE 5.122).

Nadzieja chrześcijańska ma eschatologiczny cel, ale też swój wymiar doczesny i wypełnia każdy etap ziemskiego życia człowieka. Nasze życie nie jest ucieczką od spraw tego świata, ale twórczym zaangażowaniem się w jego przemianę. Oczekiwanie eschatologicznego spełnienia nie oddala od historii, ale wzmacnia troskę o obecną rzeczywistość, gdzie już teraz rośnie nowość będąca załącznikiem i zapowiedzią świata, który nadejdzie. Bł Jan Paweł II przypomina, że każdy szczerzy wysiłek w kierunku budowania świata godnego człowieka jest naznaczony Bożym błogosławieństwem, wszelkie ziarno sprawiedliwości i miłości zasiane w czasie obecnym, kwitnie w wieczności. Ostateczne spełnienie dziejów nie deprecjonuje doczesnej historii świata, ale jest urzeczywistnieniem sensu jej istnienia, definitywną i nieprzemijającą przyszłością. Ważna jest jednak świadomość, że gdyby ludzkim wysiłkom zbudowania świata sprawiedliwszego i bardziej godnego człowieka nie towarzyszyła pomoc Boża, realizacja tego zadania nie byłaby możliwa. Apokaliptyczny obraz nowego Jeruzalem, zstępującego z nieba od Boga, nowe niebo i nowa ziemia, w przeciwieństwie do przestarzałego porządku, wskazuje na wolność od grzechu i jego konsekwencji w ludzkim życiu. Nowość ta jest darem Boga, który spełni się w czasach ostatecznych, ale przez Paschalne Misterium Chrystusa jest rzeczywistością już obecną. Bóg bowiem już działa, by odnowić świat; Pascha Jezusa jest już Bożą nowością. Rodzi ona Kościół, ożywia jego istnienie, odnawia i przemienia historię (Jan Paweł II, 1996, Mastej, 2004, Hryniewicz, 2003, EE 97, 106, 116. Ps 127, Ap 21).

Zakończenie

Bł. Jan Paweł II głosił orędzie nadziei i wzywał do przyjęcia takiej hermeneutyki rzeczywistości. Może warto zadać sobie pytanie - co jest dla nas wiodącą perspektywą? W jakim kluczu odczytujemy i interpretujemy wydarzenia, którymi żyje współczesny świat? Czy naprawdę wierzymy, że Chrystus odniósł zwycięstwo nad cywilizacją śmierci? Czy nasza nadzieja ogranicza się do bezpiecznej i wygodnej doczesności, czy ma eschatologiczne horyzonty? A może w obliczu manifestującego się zła i zgorzenia tracimy nadzieję i wiarę w to, że zwycięstwo apokaliptycznego Baranka naprawdę już się dokonało...

BIBLIOGRAFIA

- BAJDA J., *Prawda i moralność*, Studia nad Rodziną UKSW 2/2003.
- BENEDYKT XVI, *Deus caritas est* (25 grudnia 2006). Encyklika, Warszawa 2006.
- BENEDYKT XVI, *Spe salvi* (30 listopada 2007). Encyklika, Kraków 2007.
- BENEDYKT XVI, *Orędzie po Mszy św. na zakończenie konklawe* (20 kwietnia 2005), L' Osservatore Romano - wersja polska 6/2005.
- BOGUTKA T., *Jan Paweł II jako obrońca godności i praw osoby ludzkiej*, Polonia Sacra 13 2003.
- CIESZKOWSKI Z., *Dechrystianizacja i nowa ewangelizacja Europy jako problemy wiaryw świetle adhortacji Ecclesia in Europa*, Studia Paradyskie 13/ 2003.
- COLLINS A. Y., *Zarys teologii Nowego Testamentu. Eschatologia i apokaliptyka*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. wyd. pol. W. Chrostowski, Warszawa 2001, 2106-2107.
- DRAŻEK CZ., *Nadzieja dla Europy*, L' Osservatore Romano - wersja polska 12/1999.
- DZIWIŚ S., *Świadectwo*, Warszawa 2007.
- EHRlich E., *Apokalipsa. Księga pocieszenia*, Poznań 1996.
- GOGACZ M., *Człowiek i jego relacje*, Warszawa 1985.
- GOLDBRUNNER J., *Co to znaczy rozpaczać?*, Concilium 6 -10/ 1970, 171 - 177.
- GÓRALCZYK P., *Radość płynąca z nadziei*, Communio - wydanie polskie 6/2004.
- GRANAT W., *Dogmatyka katolicka*, t. VI. *Teologiczna wiara, nadzieja i miłość*, Lublin 1960.
- HERBUT J., *Dobro*, w: *Leksykon filozofii klasycznej*, red. J. Herbut, Lublin 1997.
- HERBUT J., *Nadzieja*, w: *Leksykon filozofii klasycznej*, red. J. Herbut, Lublin 1997.
- HRYNIEWICZ W., *Chrześcijanin i nowoczesność*, Znak 12/2003, 77-78.
- JAN PAWEŁ II, *Christifideles laici* (30 grudnia 1988). Adhortacja, w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 2006.
- JAN PAWEŁ II, *Ecclesia in Europa* (28 czerwca 2003). Adhortacja, w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. II, Kraków 2006.
- JAN PAWEŁ II, *Centesimus annus* (1 maja 1991). Encyklika, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2006.
- JAN PAWEŁ II, *Ecclesia in Europa* (28 czerwca 2003). Adhortacja, w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. II, Kraków 2006.
- JAN PAWEŁ II, *Evangelium vitae* (25 marca 1995). Encyklika, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2006.
- JAN PAWEŁ II, *Familiaris consortio* (22 listopada 1981). Adhortacja, w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 2006.
- JAN PAWEŁ II, *Homilia w czasie Mszy świętej koncelebrowanej na zakończenie Drugiego Zgromadzenia Specjalnego Synodu Biskupów poświęconego Europie* (23 października 1999), L' Osservatore Romano - wersja polska 12/1999.
- JAN PAWEŁ II, *Przekroczyć próg nadziei*, Lublin 1994.

- JAN PAWEŁ II, *Przemówienie podczas czuwania modlitewnego w Tor Vergata na XV Światowym Dniu Młodzi* (19 sierpnia 2000), 6, L' Osservatore Romano - wersja polska 10/2000.
- JAN PAWEŁ II, *Redemptor hominis* (4 marca 1979). Encyklika, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2006.
- JAN PAWEŁ II, *Tertio millennio adveniente*, (10 listopada 1994). List Apostolski, Wrocław 1994.
- JAN PAWEŁ II, *Wierzę w Kościół*, Rzym 1996.
- JANKOWSKI A., *Biblijna teologia przymierza*, Katowice 1985.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.
- Katolicki komentarz biblijny*, red. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, red. wyd. pol. W. Chrostowski, Warszawa 2001
- KATOŁO A., *Klonowanie a ideologia jakości życia*, Kieleckie Studia Teologiczne 3/2004.
- KOWALCZYK S., *Odmowa nadziei - rozpacz*, w: *Nadzieja w postawie ludzkiej*, red. W. Słomka, Lublin 1992, 331-345.
- KROKOS J., *Kardynał Wojtyła koncepcja świadomości*, Studia Philosophiae Christianae UKSW 2/2003.
- KULIGOWSKI R., *Ewangelizacja kultury*, Kieleckie Studia Teologiczne 3/2004.
- KUŁACZKOWSKI J., *Rola społecznego nauczania Kościoła o małżeństwie w kształtowaniu prawidłowego oblicza duchowego Europy*, Kieleckie Studia Teologiczne 3/2004, 79-96.
- MAIORANO S., *Nadzieja a formacja sumienia*, Homo Dei 2/2004, 20-32;
- MASTEJ J., *Świadkowie nadziei. Speracyjny charakter świadectwa chrześcijańskiego w świetle Adhortacji apostolskiej Jana Pawła II 'Ecclesia in Europa'*, Ethos 67-68, 2004.
- MASTEJ J., *Świadkowie nadziei. Speracyjny charakter świadectwa chrześcijańskiego w świetle Adhortacji apostolskiej Jana Pawła II 'Ecclesia in Europa'*, Ethos 67-68, 2004.
- McKEEVER M., *Kościół w Europie*, Homo Dei 4/2004.
- MORAN L. R., *Chrystus w historii zbawienia*, Lublin 1994.
- Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, Poznań - Warszawa 1973.
- NAGÓRNY J., *Życie nadzieją w świetle Pisma świętego*, w: *Nadzieja w postawie ludzkiej*, red. W. Słomka, Lublin 1992, 104;
- NAGÓRNY J., *Nadzieja chrześcijańska wobec wyzwań współczesności*, w: *Nadzieja chrześcijańska a nadzieje ludzkie*, red. J. Nagórny, M. Pokrywka, Lublin 2003.
- POKRYWKA M., *Młodzi nadzieją Kościoła i świata*, w: *Nadzieja chrześcijańska a nadzieje ludzkie*, red. J. Nagórny, M. Pokrywka, Lublin 2003.
- PRZYBYŁOWSKI J., *Wychowanie chrześcijańskie- pełny rozwój osoby ludzkiej*, Warszawskie Studia Pastoralne 2/2005, 71-97.
- RUSIECKI M., *Nadzieje i wyzwania wychowania młodych do wiary- Ecclesia in Europa nr*

- 61-62, Kieleckie Studia Teologiczne 3/2004, 245-269;
- SAOÛT Y., *Apokalipsa*, Kraków 2005.
- SŁOMKA W., *Nadzieja*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002, 561-563.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Gaudium et spes*. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002.
- STĘPIEŃ A. B., *Wstęp do filozofii*, Lublin 1995.
- SYNOD BISKUPÓW - Drugie Zgromadzenie Specjalne poświęcone Europie, *Orędzie końcowe*, L' Osservatore Romano - wersja polska 12/1999.
- SYNOD BISKUPÓW - II Zgromadzenie Specjalne poświęcone Europie, *Orędzie Ojców Synodu do Ludu Bożego*, 4, L' Osservatore Romano - wersja polska 12/ 1999.
- SYNOD BISKUPÓW - Pierwsze Zgromadzenie Specjalne poświęcone Europie, *Deklaracja końcowa* (13 grudnia 1991), L' Osservatore Romano - wersja polska 1, 1992.
- SZAMOT M., *Apokalipsa czytana dzisiaj*, Kraków 2000.

ZASTOSOWANE SKRÓTY

- ChL - Jan Paweł II, Adhortacja *Christifideles laici*,
- EE - Jan Paweł II, Adhortacja *Ecclesia in Europa*,
- FC - Jan Paweł II, Adhortacja *Familiaris consortio*,
- KDK - Sobór Watykański II, *Gaudium et spes*,
- KKK - *Katechizm Kościoła Katolickiego*,

Cytaty i skróty biblijne zamieszczono według: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, Poznań 2000⁵.